

ОЛЕГ ЛЕВЧЕНКО

Тема бакалаврської роботи: "Літературний портрет Юрка Гудзя"
Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор Білоус П.В.

Самоусвідомлення таланту: перші публікації Юрка Гудзя

В "Ukraina Irredenta. 13+2" про написану в 1980 р. поему "Мандри мандрагори" сказано: *"Подальший життєвий і творчий досвід Юрія Гудзя збережено в кількох рядках з давньої поеми "Мандри Мандрагори" (1980):*

*я бачив ящірку
я любив марію
я жив по чужих містах" [21].*

Сам Юрко Гудзь в книжці "Postscriptum до мовчання" (1990) називає цей твір *"драматично-апокрифічною поемою"* [15; 73]. У відомому нам тексті цієї поеми наведеного вище тривірша нема. Одразу виникає сумнів: або існує в датах неточність, або текст "Мандри мандрагори" мав ранній (інший) варіант, якого ми не знаємо.

"Мандри мандрагори" належать до експериментальних творів автора, наділених особливою виразністю. У збірці "Боротьба з хворим янголом" (1997) розміщено уривок цієї поеми "День воскресіння дзигарів" [2; 37], датою написання зазначено травень-грудень 1980 р. Якщо цей експеримент припадав на вісімдесяті роки, він стає чудовим презентатором політичних поглядів (ставлень) щодо радянської системи й міг накинути автору тінь громадянської неблагонадійності. Згодом цей текст міг бути підготовленим в 1988 р. до друку. Окрім демонстрації громадсько-політичної позиції автора, поема "Мандри мандрагори" засвідчує, що початком його літературної творчості були студентські роки, і, можливо, цей текст є першим літературним твором Юрка Гудзя.

По закінченню педінституту (1983), Юрій Гудзь поїхав на батьківщину втілювати свій педагогічний досвід, але з викладанням у школі, з невідомих нам причин, не склалось, і з 14 грудня 1983 року працевлаштовується сторожем у піонерський табір "Стремительный" (сmt. Ворзель). У той час якраз відбувалася реорганізація табору на санаторій. 1 березня 1984 року, не змінюючи свого місця роботи, Юрко Гудзь звільняється по переводу в кардіологічний санаторій "Ворзель", а 29 серпня 1984 року звільняється із займаної посади.

Дізнатися про ці дати вдалось на початку травня 2009 року, перебуваючи на XV семінарі творчої молоді від видавництва "Смолоскип", який проходив на базі відпочинку "Енергія", що знаходиться в сmt. Ворзелі. Скориставшись нагодою перебування у цьому селищі, ми відвідали кардіологічний санаторій "Ворзель", де й віднайшли всі записи працевлаштування, переведення й звільнення із власноручним підписом Юрія Гудзя. Письменник згадає своє перебування в тому санаторії так: *"Зиму і весну пробувши у Ворзелі, на осінь 84-го року я знову повернувся в Немильню, у восьмирічну школу, до чергового й гіркого шкільного хліба..."* [12; 32], а також промовиста дата вірша *"Був вечір. Теплий вітер..."* – *"Ворзель. Теплий Олекса. 30/III-84"* [15; 30].

Наприкінці дев'яностих у Юрковому житті склалася подібна ситуація: *"Знайти роботу довго не вдавалося. Вернутися в школу, де колись відпрацював повних три роки, я не міг. Хоча й скучив за дітьми, і хотілося знову почути їх, але від однієї думки, що знову прийдеться спілкуватися з Гогоми і Магогами райосвіти, нудотна безвихідь міцною клешиною стискувала мої нутроці. Та й поза тим, я відчував, що втомився від людей, від їхньої грубої кількості, яка поглинала кожну нову окрему якість... Тому й шукав якоїсь посади за межами будь-яких дружніх колективів: сторожа, наприклад, чи двірника. Допоміг випадок. Зустрівши якомось знайомого медбрата, я дізнався від нього, що в штаті лікарні (тієї самої, де витримував недавно курс лікування від нав'язливих ідей загальної справедливості) звільнилося місце кочегара. Той, як то кажуть, згорів на посту – тегнувся від надмірної дози мелясової сивухи. Я й ризикнув запропонувати свої послуги..."* [11; 34].

В одному з листів, вміщеному в романі "Не-ми" за 7.VI.96, знаходимо ще одну згадку про вчительську працю Юрка Гудзя: *"Ти ж, певно, помітила, як з року в рік повільно згасала, щезала кудись (у прірву темних робіт) її здатність радіти нашим приїздам.. минулого (її останнього) літа, коли я приїхав з Богданом, крізь вираз непід'ємних турбот, глибокого туску на її лиці не пробивалося більш нічого.. Який сум відлунював у її словах, коли (десять років тому) в четвертий клас, де я викладав історію СРСР, прийшла нова дівчинка – дочка моєї колишньої однокласниці: "Це б і я, Юрику, могла б мати таку онуку..."* [12; 39].

Отже, два навчальних роки – з 1984 по 1986 – Юрій Гудзь провчителював у Немильнянській школі. Вочевидь, усвідомлення себе як письменника відбулося саме в роки вчителювання, бо далі Юрко описує своє життя так: *"Два роки пропрацювавши у своєму селі вчителем історії й географії, я втік до Києва щоб мати змогу в історичній бібліотеці (у відділі рідкісних книг) читати Рамачараку, вірші й поеми Ахматової, забороненого тоді Набокова й "Воронежські*

зошити" О.М., – щоб мати змогу бачитися й розмовляти про те все з цікавими людьми, з тасмнично-красивими жінками.. Жив у якихось підвальних майстернях, щодень харчувався на п'ятдесят копійок, оббивав пороги всіляких установ (щоб отримати прописку), довго шукав хоч яку-небудь роботу.." [12; 31-32]. У 1986 році в альманахові "Вітрила-86" [4] опубліковано першу підбірку поезій автора: "Зимовий ранок...", "Пасу з дідом череду...", "Я жінку знав з очима пійманого птаха...", "Жіночий портрет", "Застане ніч в дорозі...", "З глибокої криниці..."

Хоч автор пробув довгий час у Києві – джерелом його літературного натхнення залишається рідне село Немильня. Цьому джерелові Юрко не зраджує протягом всього літературного життя. Спочатку Юрко Гудзь ішов до читача як поет, але в той же час творилось оповідання "Скажи нам про любов..." (твір датується 1986 роком), надруковане лише 1993 р. в журналі "Дніпро" [13]. Із цим оповіданням Юрко Гудзь дебютує як прозаїк. Далі автор продовжує розвиватися в двох літературних жанрах: прозі та поезії. Деякі прозові напрацювання кінця вісімдесятих років з'являться через десять років у романі "Не-ми". Але перша публікація (дебют) у альманахові "Вітрила-86" сформувала у свідомості читачів образ Юрка Гудзя – поета. На той час йому виповнилось тридцять років.

У щорічнику "Наука і культура. Україна" [3] за 1989 р. знаходимо історичну розвідку Юрка Гудзя "Брати" про Петра й Андрія Борисових, що наприкінці 1823 року служили у 8-ій артилерійській бригаді, яка стояла в Новоград-Волинському. Ці брати створили "таємне Товариство друзів природи" і згодом були засуджені за "вільнодумство". Чи бачив себе в майбутньому Юрко Гудзь істориком-дослідником – за цією однією розвідкою судити важко. Помітними залишаються дві речі: по-перше, описані герої імпонували авторові філософським поглядом на світ, по-друге, пишучи таку дослідницьку роботу, поетичне перо Юрка Гудзя не покидало.

Біографічні довідки про Юрка Гудзя того часу дуже короткі. Наведемо їх за двома джерелами. Одне з них – це біографічна довідка до статті Юрка Гудзя "Брати": *"Учитель історії та малювання восьмирічної школи в селі Немильня Новоград-Волинського району Житомирської області. Тут він народився 1956 року, звідси пішов на службу в армію, потім закінчив Київський педагогічний інститут, історичний факультет. Тепер учителює в рідному селі"* [3], друге – біографічні відомості про автора в першій збірці "Postscriptum до мовчання", що вийшла в Канаді: *"Народився [...] 1956 року. Закінчив історичний факультет Київського педагогічного інституту. Працював вчителем історії в сільських школах Житомирської та Київської областей. З 1986-го по 1988-ий рік працював молодшим науковим співробітником Музею народної архітектури та побуту УРСР. Був членом Українського Культурологічного Клубу. Нині працює вчителем історії та малювання в селі Немильня. Окремі підбірки віршів були надруковані в альманасі "Вітрила" за 1986 рік, в часописі українських студентів у Варшаві "Зустрічі" (ч. 1-2, 1988 р.), в обласній періодиці" [15].*

Біографічна довідка з книжки "Postscriptum до мовчання", підказує, що Юрко Гудзь у 1988 році повернувся в рідне село на вчительську роботу. Чому він покинув Київ? Чому через рік він знову туди поїде? Тут розгортається маловідома драма сімейного життя. Юрко Гудзь влітку 1989-го одружується з Жанною Хоменко. У них народжується син Богдан (25.11.89). Після кількох років спільного життя, не ужившись (ідеологічно) із батьками дружини, із якими доводилось ділити їхню житлову площу, змушений був шукати помешкання, окремого від сім'ї, не забуваючи постійно навідуватися до сина. Офіційно розлучився із дружиною в 1998 чи в 1999 р.

Дружина Юрка Гудзя – Ждана (або Жанна), виховуючи до повноліття спільного із Юрком Гудзем сина Богдана, прагла створити нову сім'ю. Нині живе окремо від сина. Син Богдан вчиться у Київському Національному авіаційному університеті на програміста.

Відтворюючи усні спогади Василя Врублевського, зауважу, що Юрко, працюючи в журналі "Авжеж!" (1991-1993 рр.), не ділився проблемами свого особистого життя. Ніхто не знав, що в нього є дружина й син, і для багатьох стало несподіванкою, коли Юрко якось заговорив про хворого сина і про потребу терміново їхати до Києва. З легкою іронією Володимир Даниленко описує сімейні стосунки: *"Колись ще зовсім молодим Юрко Гудзь пробував завести сім'ю, але душа митця не витримала сімейної рутини. Він все не міг уявити, що таке обов'язки одруженого чоловіка. "Я привіз із села мішок картоплі, – якось зізнався він, – і забезпечив сім'ю на весь рік". Та дружина і тесть з тещею, у яких жив Юрко, були трохи іншої думки. Збитий з пантелику, поет почав вранці вставати і йти з дому. Весь день він просиджував у бібліотеці, тусувався на каві, відвідував знайомих, а увечері, коли сім'я вкладалася спати, тихенько прослизав у помешкання, аби вранці так само непомітно вислизнути. Втім, ця хитрість недовго тривала. В один із пізніх вечорів його чекало в повному складі все сімейство. Після важкої сімейної ради Юрко Гудзь назавжди втік із сім'ї. І з того часу жив сам, апелюючи в разі потреби до сімейного досвіду Григорія Сковороди, що був обачнішим за нього і втік від жінки до вінця, а не після" [16]. Ніла Зборовська переказує у своїй статті "Неадекватне прочитання" слова брата Анатолія Гудзя: *"Він не міг жити в тій комуністичній сім'ї його дружини і навіть ніколи там нічого не їв, а привозив продукти з села. Він загалом дуже не любив комуністів, а його тесть і теща були**

затягати більшовиками. Юрко був дуже гордий: чого не любив, того не любив. І повертався в ту сім'ю лише тому, що там був його син – Богдан" [17]. Своїй сім'ї "Богдану й Ждані" Юрко Гудзь присвятив оповідання: "Ab ovo" [9; 55-60].

Повертаючись до літературного життя автора, ми побачимо, що поява часопису "Зустрічі" (Варшава, ч. 1-2, 1988 р.) створила навколо невідомого нікому імені Юрка Гудзя ореол загадковості. Володимир Даниленко описує свої перші враження від знайомства з Юрком так: "Коли за Совдепії я вперше прочитав поезії Гудзя в польському журналі "Зустрічі", то був уражений їхнім тонким антирадянським пафосом. Та ще більше вразила перша зустріч з мандрівним поетом. Він з'явився серед житомирських літераторів у обвислому светрі, в мокасінах, джинсах із дорожньою сумкою. Від нього віяло таким нетутешнім духом, що його відразу всі помітили" [16]. Василь Врублевський пише про це: "Пригадую перше знайомство. Ще не з самим Юрком Гудзем, а тільки з його поезією. Рік 1988-й. Варшавський студентський журнал "Зустрічі", який незнано яким чином прибився тоді до нас у Житомир. Свіжі, напрочуд щирі і недужаві вірші, підписані "Юрій Гудзь, вчитель історії, с. Немильня на Житомирщині". На якийсь час "вчитель із Немильні" став для нашого кола молодих житомирських літераторів легендарним і загадковим кумиром. Аж ось за якихось місяців три з'являється на одному із засідань літоб'єднання невисокий, худорлявий, навіть децю сором'язливий "майже хлопець", – і його тихий голос, його неквапність, глибинний полиск і заповзятливість в очах, його зовнішня непоказність водночас і розвіюють той міф, що ми витворили про нього самі для себе, і ще більше зміцнюють наше переконання у тому, що перед нами – ПОЕТ ВІД БОГА!" [1].

З наведених слів Василя Врублевського бачимо, що вперше на обласне літературне засідання ім. Бориса Тена (на той час інших літстудій не проводилось) Юрко Гудзь завітав у 1988 році. Творчість Юрка продовжує привертати увагу. У 1989 р. виходить альманах "Житній ринок" із підбіркою його поезій: так у Житомирі вперше публічно заявлено про Юркову творчість.

У травні 1990 року з'являється добірка Юркових віршів у журналі "Авжеж!": "В глибинах Всесвіту занедбана душа...", "Позаростали Києва горби...", "Нема нікого...", під загальною назвою "У терновий вінок Чорнобілю..." разом із поетичними текстами Миколи Біденка, Михайла Пасічника.

Не минули зацікавленого погляду відомих літераторів й інші поезії Юрка Гудзя. Євген Концевич відгукнувся на "перегляд" "Боротьби з хворим янголом": "Він зачепив моє читацьке око ще тоді, коли вперше вроздріб з'явився в періодичній пресі, зокрема і в редактованому Василем Врублевським "Авжежі", не помітити цього чітко виокремленого в амбітно-модерновому макіяжі поетичного обличчя просто неможливо було, яскраве, воно з першого ж погляду викликало цікавість і очікування на перспективу..." [19].

Юрко Гудзь готує добірку матеріалів у незалежний культурологічний часопис "І" (№ 4, березень 1990) як представник культурологічного часопису "Чорно-біла температура" – "започаткованого восени 1989 р. в місті Житомирі. Редакційна колегія має за свою мету ознайомлення читачів з сучасними напрямками філософії та літератури, зокрема проблемами постструктуралізму, герменевтики, модальної логіки, семантики можливих світів" [14]. За цією цитатою криються інтереси Юрка Гудзя, адже "редакційна колегія" – це він сам. У "Чорно-білій температурі" Юрко Гудзь представив: "Від твору до тексту" Ролянда Барта (власний переклад), "Лис" Олега Лишеги, свої тексти (під реальним іменем), "Великий міст і розірваний простір (уроки поезії і прози Олега Лишеги)", "Теми для візуально-метаболических імпровізацій" під псевдонімом Хома Брут, а також поезію Миколи Біденка. "Чорно-біла температура" – авторський витвір (вигадка і творчий план) Юрка Гудзя. У подальшому назва цього дітища фігурує лише як художній образ, приміром у тексті, де мова йде про книжку: "Спершу, аніж навчитися читати, я любив її нюхати. Густо набраний шрифтом, притищено кольорові малюнки пахли чимось незнайомим, смачним і дуже далеким. Саме так, мабуть, і мусили пахнути сторінки, набрані навпроти океану. А ще разом з тими пахоцями вливалася в мене ледь усвідомлена тривога: чорно-біла температура майбутнього перевтілення в текст легко і неunikно торкалася мого чола, і я ще не знав, чим доведеться розплачуватися за оте існування на полях й поміж рядків чужого (власного) письма..." [9; 103-104].

На початку 90-х, зі слів Тетяни Гоші, Юрко Гудзь "носився з ідеєю" перевидати "Абетку Лесі Українки". Чим закінчився цей намір – вона не знає, інших довідок ми не знаходимо.

З 25 вересня 1989 року по 4 квітня 1990 року Юрко Гудзь працює заступником директора по науковій роботі Кмитівського музею образотворчого мистецтва (Коростишівський район Житомирської області). Зі слів Олексія Опанасюка, Юрко по приїзді в Житомир, дуже довго шукав роботу. Це робоче місце знайшов Юркові О.Є. Опанасюк, підключивши особисті зв'язки. "Галина Євгенівна Цюпри, яка працювала разом з Ю. Гудзем у Кмитівському музеї, згадує, що лекції та екскурсії, які він проводив, завжди будувалися ним з урахуванням віку й рівня освіченості відвідувачів музею і відзначалися глибинною змістовністю.

За словами Г.Є. Цюпри, саме під час роботи в музеї Ю. Гудзь почав малювати.

"Одна з намальованих олією картин Юрія Петровича, – розповідає Галина Євгенівна, – запам'яталася особливо. На ній було зображено дівчину на гоїдалці, що трималася на гірляндах з яскравих різнобарвних квітів. Від цієї поетичної картини наче віяло весняним теплом, якоюсь світлою радістю.

Ми тоді й не здогадувалися, що Юрій Петрович писав поезії. І це не дивно, бо ми його знали лише як працівника музею, з яким було дуже приємно спілкуватися, якій міг і пожартувати, і щось цікаве розповісти, і щось порадити, якщо в цьому була потреба. Але разом із тим, Юрій Петрович був людиною закритою. Про себе він ніколи нічого не розповідав" [18].

1989-1990 рр. видаються переломними в житті Юрка Гудзя. У 90-х роках його життя обертається в мистецько-поетичному вимірі: захоплення малярством (період роботи в Кмитівському музеї), активна співпраця з літературними виданнями (журнал "Авжеж!" [7, 8], альманахи "Поезія-91" (Київ) [6], "Косень'93" (Житомир) [5], вихід на Україні першої збірки його поезій "Маленький концерт для самотнього хронопа" [10] (1991), презентація цієї збірки в "Центральній Раді" [із нотаток на берегах книжок] того ж року, членство: в Українському культурологічному клубі, в Спілці письменників України. *"В літературу ввійшов збіркою поезій "Маленький концерт для самотнього хронопа" (1991) – майже непомітною, кількосторінковою, без претензій, але багатообіцяючою, до НСП України прийнятий одногласно" [20].*

Література:

1. Врублевський В. Загадка смерті Юрка Гудзя. Нещасний випадок чи вбивство? // Вільне слово, 6 березня 2002.
2. Гудзь Ю. Боротьба з хворим янголом // К: Голос громадянина. – Бібліотечка сучасної Української поезії, 2007. – 80с.
3. Гудзь Ю. Брати // Наука і культура. Україна: Щорічник / К.: Т-во "Знання", 1966. – Вип.23 – 1989. – 576 с.: іл. – С.110-121.
4. Гудзь Ю. Вірші: "Зимовий ранок...", "Пасу з дідом череду...", "Я жінку знав з очима пійманого птаха...", "Жіночий портрет", "Застане ніч в дорозі...", "З глибокої криниці..." // Вітрила-86. – К., 1986. – С.10-11.
5. Гудзь Ю. Вірші: "На спомин зимових свят", "Ось продавець різноколірних квітів з паперу", "На межах", "Логомахія", "кімната самоти...", "вечірні дерева...", "Пошуки сховища" // Косень'93, Ж.: Сі-еН-еС, 1993. – С.19.
6. Гудзь Ю. Вірші: "На східцях, біля входу в зиму...", "Зустріч", "Позаростали Києва горби..." // К.: Поезія-91. – Випуск 1. – С.61-62.
7. Гудзь Ю. Вірші: "Нема нікого" [Чорнобилу] // Авжеж!, травень 1990. – С.1-2.
8. Гудзь Ю. Вірші: "Жест її руки, коли вона поправляє волосся...", "...та як стемніє...", "Ми пробивались до Софії...", "На світі нема випадкової долі...", "До ніг твоїх я падаю згори...", "І смуток, як струмок...", "Повернення" // Житомир: Авжеж! – №2, лютий 1992. – С.32-35.
9. Гудзь Ю. Замовляння невидимих крил. – Тернопіль: Джура, 2001. – 160с.
10. Гудзь Ю. Маленький концерт для самотнього хронопа // Київ: Молодь, 1991
11. Гудзь Ю. Не-ми. Книга видінь і щезнень // Кур'єр Кривбасу. – №102, червень 1998. – С.20-56.
12. Гудзь Ю. Не-ми. Книга видінь і щезнень // Кур'єр Кривбасу. – №103, липень 1998. – С.8-54.
13. Гудзь Ю. Скажи нам про любов... (оповідання) // Дніпро. – №4-6, 1993. – С.127-136.
14. Гудзь Ю. "Чорно-біла температура" // Незалежний культурологічний часопис "І". – Зміст: <http://www.ji.lviv.ua/n4texts/n4.htm>
15. Гудзь Ю. Postscriptum до мовчання // Торонто, Канада: Бескид. – №1, 1990. – 88 с.
16. Даниленко В. Останній мандрівний дяк української літератури // Кур'єр Кривбасу, липень 2005.
17. Зборовська Н. Неадекватне прочитання [Про фальсифікацію образу Юрка Гудзя в книжці Володимира Даниленка "Лісоруб у пустелі"] // Літературна Україна, 23 жовтня 2008. – С.5
18. Карагедова О. Ми пам'ятаємо. Штрихи до художньої біографії Юрія Гудзя // Світло спілкування. – Житомир, 2007.
19. Концевич Є. Земляку про земляка // Тутешня кава. – Ж., 2000. – С.161-169 або Тутешня кава. // Косень. – №1, 1999. – С.42-45.
20. Некролог. Юрко Гудзь // Літературна Україна, 7 березня 2002.
21. Ukraina Irredenta. 13+2 // <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/ukr-irr/ukr-irr-text.htm>